

Recension av Barn och rädsla

Maare Tamm, Studentlitteratur 2003

I en nyutkommen bok tar Maare Tamm, fil dr i psykologi, upp barns och ungdomars rädslor. Boken är sannolikt den första översikt på svenska i detta angelägna ämne. Den vänder sig till studerande på högskolenivå, lärare, vårdpersonal, föräldrar och allmänheten.

Bokens första delar tar upp grundläggande begrepp, barns nattliga rädslor i olika åldrar och fobier. Den outtalade utgångspunkten är barn som växer upp i en skyddad västerländsk miljö. Framställningen störs tyvärr av upprepningar och ett stundtals slarvigt språk. Man saknar en aktiv och stödjande förslagsredaktör som hjälp för att få styrsel på text och innehåll. En del felaktigheter tynger också. Så t.ex. står det att barn under de första levnadsmånaderna är rädda för höjder men i nästa stycke framgår att de inte kan beräkna avstånd, höjder eller risken för fall. Vidare skriver Tamm att främlingsrädslan under andra levnadshalvåret förkroppsligar rädslan för det okända. Många forskare menar dock att den rädslan beror på att barnet i denna ålder inte kan skapa en inre bild av modern (som står för trygghet) och att hon därför är borta ur barnets liv då det ser en annan människa istället för mamman.

I kapitlet om barns nattliga rädslor återkommer författaren flera gånger till hur man skall förhålla sig till barn som inte vill sova eller inte vill sova i sin egen säng. Här, liksom på flera andra ställen i boken, slår författaren fast sanningar istället för att kritiskt resonera kring omdiskuterade spørsmål. Om barnet börjar gråta i sin säng får man låta det gråta ett tag, man skall visa att det inte lönar

sig att tänja på gränserna för att få sin vilja fram och det är viktigt med fasthet och konsekvens. Dessa råd framställs som det entydiga resultatet av forskning på området. Men är det verkligen så enkelt? Finns det inte resultat som pekar i andra riktningar? Passar dessa regler alla barn oavsett personlighet? Passar de alla föräldrar oavsett personlighet? Är det inte så att mycket av senare tids forskning just fokuserat på föräldrars och barns olika personligheter och hur olika kombinationer av föräldra-barnpersonligheter kan interagera? Och hade det inte varit mer intressant för läsaren att resonera kring olika synsätt snarare än att slå fast på ett sätt som tenderar att bli dogmatiskt och gammalmodigt.

I kapitlet om fobier får djurfobier stort utrymme. Texten bygger mycket på amerikansk forskning där problemet sägs bero på att småbarnsböcker i stor utsträckning handlar om djur. Man kan fundera över relevansen i Sverige. Av egen erfarenhet och efter att ha talat med daghems- och fritidspersonal med lång erfarenhet undrar jag om inte djurfobi är mycket ovanligt i vårt land. I ett avsnitt om skolfobi och skolk lyser alltför mycket av författarens värderingar igenom när hon skriver om ”bristande kontroll från föräldrarnas sida, bristande moral hos barnen själva och allmän slapphet och inkonsekvens i uppfostran”. Sådant återkommer tyvärr på flera ställen i boken och bidrar till att skymma den informativa redovisningen av kunskap och forskning.

I bokens fortsatta delar tas mer specifika

områden av rädslor upp: medicinska rädslor, skolrädslor, döden, massmedial rädsla, trauma och krig. Här märks det att Tamm forskat och rört sig inom flera av områdena. Texten blir djupare och mer inträngande, stundtals redovisas också olika frågeställningar och ståndpunkter på ett mer intressant resonerande sätt.

Kapitlet om medicinska rädslor tar upp kunskap om barns (och föräldrars) rädslor i kontakten med sjukvården. Detta är ett område där en intensiv utveckling pågår sedan några decennier för att skapa mer barnvänliga miljöer inom landets barnsjukvård. Avledning, smärtstillning, förberedelser och bearbetning är exempel på områden där framsteg skett. En beskrivning av det pågående arbetet hade varit intressant och gjort avsnittet mer uppdaterat.

I kapitlet om barns rädslor i skolsammanhang blir det slarviga språket i kombination med alltför mycket av personliga värderingar tyvärr störande. Man får bilden av att skolor i Sverige idag är livsfarliga miljöer präglade av våld, misshandel och stöld. ”Många elever vågar inte gå till skolan...”, ”Ett flertal lärare i Sverige har blivit angripna och misshandlade av sina elever...”, ”... mobilrån, misshandel och stöld i skolorna har blivit vardagsmat även i Sverige...” Mobbingen sågs öka i omfattning och grovlek utan hänvisning till någon forskning som belägger påståendet.

Tamm skriver att vissa gängbråk är orsakade av att de olika gängerna består av olika etniska minoritetsgrupper för att senare i texten peka på att gängbråk snarare är (och väl sannolikt alltid varit) uttryck för frustration och utanförskap. Så skapar det slarviga språket en olycklig oklarhet.

I skolkapitlet tar Tamm upp den sociala bakgrunden som en av de faktorer som påverkar hur barn lyckas i skolan. Också här

tyngs framställningen av personliga värderingar: ”...de elever som kommer från socialt missgynnade hem... är ofta allmänt stökiga... känslor som uttrycks som aggression... får sällan uppskattning för sina prestationer i hemmet och blir inte heller motiverade att anstränga sig”. Hennes slutsats är att ”dessa elevers svaga prestationer har således med förhållandena utanför skolan att göra”. Men är inte skolan också till för dessa elever? Är det inte ett misslyckande av skolan om man inte klarar av att möta också dessa barns situation och behov? I samband med avsnittet om barns prestationskrav saknar jag en redovisning av situationen för barn med inlärningssvårigheter eller svagbegåvning.

Kapitlet om döden är inträngande och intressant. Här tas dödsbegreppet i olika kulturer upp, ett utblickande perspektiv som hade varit intressant i fler avsnitt av boken. Möjligen saknar jag ett stycke om barns skräck för att föräldrar skall dö liksom ett avsnitt om den tabubelagda ilskan över övergivenheten när nära vuxna dött eller, än värre, begått självmord. Men tyvärr störs läsningen också här av onödigt och störande språkligt slarv av typen ”För några generationer sedan skördade döden många liv.”

Kapitlet om massmedial rädsla samt barn och trauma är bra introduktioner till dessa ämnen. I traumakapitlet hade jag möjligen önskat ett avsnitt om vad vuxna som finns runt barnet (lärare, dagis- och fritidspersonal, idrottsledare etc.) med enkla medel kan göra för att ge stöd.

Det sista kapitlet om barn och krig är också mycket bra. Tyvärr finns dock också här störande ytligheter och förenklingar av typen ”Israeler har ett västerländskt sätt att uppfostra sina barn på, palestinier ett arabiskt” och som bortser från att verkligheten är betydligt mer komplex. Exempelvis är ca 50% av Israels befolkning invandrare från

Socialmedicinsk tidskrift nr 2/2004

det forna Sovjet, Nordafrika och andra arabländer medan palestinierna är bland de folk som har högst andel universitetsstudier i världen. Jag saknar också några viktiga arbeten bland litteraturhänvisningarna såsom Antonovskis arbeten om skyddande och reparativa faktorer och Anders Hjerns uppföljande studier av flyktingbarn från Latinamerika och Mellanöstern i Sverige. Kapitlets sista avsnitt, "Barn bär med sig sina erfarenheter" är ett av bokens viktigaste och handlar om vad som kan göras för alla de barn med krigsupplevelser som idag finns omkring oss i Sverige. Jag hade gärna sett en ordentlig utvärdering av denna del.

Sammanfattningsvis finner jag initiativet till denna bok lovvärd. Ämnet är viktigt, vinklingen ny och fräsch. Tyvärr leder bokens slarviga språk till störande ytliga generaliseringar och onödiga upprepningar, brister som hade kunnat förhindras av en bra förlagsredaktör. Det finns alltför mycket av fastslagna sanningar och en attityd av vuxna förklaringar för barn av hur det faktiskt ligger till för att boken skall gå på djupet och bli riktigt spännande att läsa. Det gör att den knappast kan rekommenderas som ensam kurslitteratur inom sitt fackområde.

Henry Ascher

Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus,
Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap,
Göteborg

Varsågod och var stark **Om kvinnors liv, arbete och hälsa under 1900-talet**

Gunilla Carlstedt, Annika Forssén

Lund: Studentlitteratur, 2003 306 s. ISBN 91-44-01332-9

I boken "Varsågod och var stark", som bygger på ett gemensamt avhandlingsarbete av allmänläkarna Gunilla Carlstedt och Annika Forssén¹, har författarna skildrat mötet med tjugo kvinnor, födda i början av 1900-talet, och lyssnat på deras berättelser om vad de gjort i sina liv samt hur hälsa och arbete påverkat deras livssituation. Förutsättningarna för kvinnor i dagens samhälle ser helt annorlunda ut än vad det gjorde för dem, som föddes och växte upp under första hälften av 1900-talet. Genom att lyfta fram dessa kvinnors berättelser om yrkes-, familjeliv och hälsa synliggörs de stora samhällsförändringar som skett under 1900-talet ur ett könsperspektiv.

Läsaren ges först en historisk överblick av kvinnors villkor under 1900-talet som en generell bakgrund till de efterföljande individuella berättelserna; en läsning som stämmer till eftertanke. En slags allmän kunskap om de samhällsförändringar som ägde rum såsom rösträtt för kvinnor och socialt reformarbete finns nog hos de flesta, men att de skedde så sent som ett par decennier in på 1900-talet kan nog förvåna många yngre läsare.

De tjugo kvinnor, som delat med sig av sina livsberättelser, presenteras kort med inblick i bakgrund, familjebildningar och arbetsliv. Man får också kunskap om sådant som vanligtvis inte räknas som arbete, men